

Kapitel 13

Partipolitik på Kuba

Samhällsutveckling i José Martí anda

Kubas Kommunistiska Parti

Det finns bara ett politiskt parti på Kuba, men det liknar inte något som vi i Sverige brukar mena med politiskt parti. Det har ingen roll att spela i valen till de politiska församlingarna, ingen kan rösta på det och det deltar inte i besluten. Medlem kan man bara bli om man har sina arbetskamraters förtroende.

Kubas Kommunistiska Parti – *Partido Comunista de Cuba, PCC* – är en ideologisk rörelse för att driva på samhällsutvecklingen. Partiet är en av grundstenarna i Kubas demokrati.

Kommunistpartiet PCC:s rötter

Kapitulationen efter Kubas första frihetskrig den 10 februari 1878 i Zanzón, utan vare sig självständighet för Kuba eller avskaffande av slaveriet, var ett nederlag. Antonio Maceo och hans trupper vägrade godta uppgörelsen. Han framförde sin protest i Baraguá den 15 mars och räddade därmed kubanernas ära.

José Martí hade fängslats och tvingats i exil 17 år gammal under frihetskriget. Han såg att det var bristen på enhet som var orsaken till nederlaget. Den 5 januari 1892 bildade han *Kubas Revolutionära Parti* för att samla alla frihetskämpar i samma partiorganisation. Endast genom att ena alla revolutionärer kan enhet uppnås bland folket.

Kubanernas kamp mot spanjorerna, och sedan mot USA och dess bundsförvanter bland de besuttna på Kuba, har varit en kamp för att skapa denna enhet.

Inspirerad av den ryska revolutionen började den kubanska arbetarklassen organisera sig på 1920-talet. *Julio Antonio Mella* var en av grundarna, då Kubas Kommunistiska Parti bildades 1925. Det fanns en stor och stark arbetarklass på Kuba.

Stor arbetarklass

Denna arbetarklass hade sitt ursprung i den stora mängden slavar på Kuba på 1800-talet; 58 procent av befolkningen år 1841 var färgad. I skydd av USA:s ockupation av Kuba 1898–1902 och kontroll åren därefter köpte USA-företag billigt upp stora jordområden och byggde nya mekaniserade sockerbruk och järnvägar. USA behärskade elförsörjningen, bankerna, m.m. Ett stort proletariat, dvs. en egendomslös arbetarklass, växte fram.

Stora strejker ägde rum mot de urusla levnadsförhållandena och mot USA:s dominans.

Underjordisk kamp

Kommunistpartiet olagligförklarades redan när det bildades 1925. Dess medlemmar och fackföreningsledare förföljdes, kastades i fängelse, misshandlades och torterades.

Samtidigt med bildandet av kommunistpartiet bildades *Studentdirektoratet* riktat mot USA:s neokoloniala grepp om Kuba. Julio Antonio Mella var en av dem som gick i spetsen för denna studentrörelse, och han landsförvisades och mördades av regimens agenter. Dessa år, under Plattilläggets skenrepublik, var fyllda av stora arbetarstrider och en organisering, ofta underjordisk, ibland legal, av ett proletariat som födde sådana ledare som *Lazaro Peña* och *Jesús Menéndez*.

Arbetarklassens styrka och erfarenheter växte, även om man periodiskt tvingades ned av det öppna förtrycket. Flera gånger intervenserade USA militärt. Valen i landet var i allt väsentligt ett spel med alternerande konservativa eller liberala politiker vid rodret, beroende på vem som bäst tjänade USA:s intressen. Gangsterligorna, med var sitt hotell som bas i Havanna, var en del av maktspellet och spädde på terrorn mot arbetarrörelsen på 40- och 50-talen.

Revolutionsrörelsen 26 juli

Efter Moncada-attacken den 26 juli 1953 ledd av Fidel Castro spreds hans försvarstal *Historien skall frikänna mig* underjordiskt. Det blev programmet för *26-julirörelsen*. Då kom kommunistpartiet (som nu hette Partido Socialista Popular, PSP) och Studentdirektoratet överens om organiserat samarbete med 26-julirörelsen i kampen. De inledde samordnade aktioner i städerna och på landsbygden på flera fronter samtidigt mot Batistadiktaturens alltmer demoraliserade trupper.

Segern den 1 januari 1959

Vid revolutionens seger samverkade 26-julirörelsen, kommunisterna och Studentdirektoratet för att organisera folket, vara vaksamma mot hot och CIA-aktivitet från USA och genomföra 26-julirörelsens program.

De besuttnas gamla politiska partier hade i princip upphört att existera redan innan 26 juli-rörelsens seger, och det som återstod av dem flyttade till Miami.

Gå samman – skapa enhet

Ett första steg mot ett enhetsparti togs i juli 1961. Då bildades en samarbetsorganisation ORI (de samordnade revolutionära organisationerna) bestående av 26 juli-rörelsen, PSP och Studentdirektoratet. Varje organisation behöll sin självständighet, men målet var att gå samman.

Inom ORI var PSP det parti som hade flest politiskt skolade medlemmar, vilket gav partiet en dominans som inte motsvarade dess storlek och förankring bland folk. Partiet drev delvis en egen linje i förhållande till ORI, vilket skapade missnöje inom 26 juli-rörelsen och ute bland folk. Resultatet blev en uppgörelse där Fidel Castro kritiserade PSP:s sekteristiska handlingssätt.

Nästa steg mot ett enhetsparti togs 1963, då ORI ombildades till *Partido Unido de la Revolución Socialista de Cuba* (Kubas förenade socialistiska revolutionsparti) PURSC. Därmed upplöstes alla tre av de gamla organisationerna.

Den nya partiorganisationen byggdes upp med arbetsplatserna som bas. På stormöten gav arbetarna förslag på kamrater till medlemmar i partiet. De som varit medlemmar i ORI-organisationerna utsattes för samma diskussion och granskning som alla andra. De som hade sina arbetskamraters förtroende blev föreslagna till det nya partiet. För att fortsättningsvis få behålla medlemskapet måste de också genom sina handlingar och sitt uppträdande behålla detta förtroende.

1965 ombildades PURSC till *Kubas Kommunistiska Parti, PCC*. Hela proceduren med val bland arbetskamraterna gjordes om igen och gäller fortfarande för inträde i partiet.

Partiet och staten

Partiet hade ett stort folkligt stöd och agerade som arbetarnas företrädare, men partiets roll var inte diskuterad. Den revolutionära regeringen var provisorisk och folkvalda beslutande organ hade på 60-talet ännu inte utvecklats. Oklarheten om hur partiet skulle förhålla sig till staten ledde till att partiet tog på sig en lång rad administrativa uppgifter. Det var en hektisk tid med mycket entusiasm. Partiets roll som ideologisk ledare hade hamnat i bakgrunden. I början av 70-talet tog man tag i dessa frågor. En kommission för att ta fram ett förslag till grundlag tillsattes, ledd av arbetarledaren *Blas Roca*. Det organiserades diskussioner i hela landet kring förslag om hur folkvalda beslutande församlingar skulle väljas och arbeta.

Partiets första kongress 1975

Samtidigt inleddes en diskussion inom kommunistpartiet om dess roll i samhället. Förhållandet mellan parti, folkvalda församlingar, förvaltningsapparat och folkrörelser, och vilka uppgifter var och en skulle ha, diskuterades. Möten genomfördes på alla arbetsplatser för att förbereda partiets första kongress.

Efter omfattande diskussioner på alla nivåer inom partiet kring programförslag och stadgar hölls kongressen i december 1975. Där behandlades också grundlagskommissionens förslag till en ny grundlag innefattande folkvalda beslutande församlingar som skulle vara helt självständiga gentemot partiet. Grundlagsförslaget hade diskuterats på 200.000 möten i hela landet. Mängder av synpunkter tillfördes. Det färdiga förslaget gick ut till folkomröstning 1976.

Partiets andra kongress 1980

Partiets andra kongress, som hölls i slutet av 1980, koncentrerade sig på två punkter: Partiets stadgar och den andra femårsplanen. I kongressförberedelserna hade kongressmaterialet behandlats i grundorganisationerna, i ungdomsförbundet och på arbetsplatserna, varvid 7.500 ändrings- och förbättringsförslag framkommit på den nya femårsplanen.

Partiets tredje kongress 1986

Att rätta till fel och brister

Inför den tredje partikongressen 1986 framförde Fidel Castro en omfattande och detaljerad kritik av brister och ofullkomligheter i partiet och i det kubanska samhället. Han kritiserade kopieringen av teknokratiska, byråkratiska och ekonomistiska modeller från Sovjetunionen, liknöjdhet och brist på folklig förankring, formalism i folkstyret osv., och menade att detta måste rättas till annars skulle den kubanska socialismen gå förlorad. Detta blev startsignalen för en livlig debatt, och många konstruktiva förslag. Efter kongressen fortsatte debatten och utvecklades till en regelrätt kampanj för att rätta till fel och brister, den s.k. *korrigeringsprocessen*. Den fördes parallellt med glasnost och perestrojka i Sovjetunionen, men hade ett helt annat innehåll – att förnya och utveckla socialismen.

Ett konkret resultat av korrigeringsprocessen blev *kontingentrörelsen*. Arbetare bildade självstyrande arbetslag för att kunna driva arbetet effektivare och skapa sina egna förutsättningar på arbetsplatsen. En kontingent väljer sina egna medlemmar, tillsätter arbetsledning och beslutar om löner och arbetstider. Rörelsen bygger helt på

frivillig basis. Ett exempel är *bygg-kontingenten Salvador Allende* med nära 300 medlemmar.

Andra resultat var att Nationalförsamlingen avskaffade de fria bondemarknaderna, att mikrobrigaderna för kollektivt självbyggeri återuppstod, att både partibyråkrati och statlig byråkrati rensades upp och bantades. Diskussionerna om att fördjupa demokratin inom folkmaktssystemet kom igång, vilket sedermera ledde till kommunalnämnder och direktval till Nationalförsamlingen.

Partiets fjärde kongress 1991 Fördjupa demokratin

När den fjärde partikongressen skulle hållas 1991 i Santiago de Cuba hade Sovjetunionen brutit samman, och konsekvenserna av handelsbortfallet på Kuba började bli dramatiska. Innan var 80 procent av Kubas handel med Sovjetunionen och Östeuropa. Frågan gällde hur Kuba skulle kunna överleva. Under 1990 hade den s.k. *specialperioden* inletts, ett ekonomiskt beredskapstillstånd för att i första hand klara överlevnaden med matförsörjning och energisparande. Men samtidigt pågick diskussioner om demokratin ute bland folk, som ett led i korrigeringsprocessen, och som förberedelse för partikongressen. Uppropet till kongressen med frågor som *Hur ska folkmaktssystemet förbättras, hur ska partiet fungera och hur ska dess ideologiska roll stärkas?* diskuterades av över tre och en halv miljon medborgare, alltså inte bara partimedlemmarna, på möten runt om i landet under ett och ett halvt års tid. Alla deras förslag och synpunkter noterades. Ombuden hade alltså ett rikt material att arbeta utifrån. Dessa diskussioner hade också lett till påtagliga resultat redan innan kongressen. I Havanna hade kommunalnämnder – *Consejos Populares* – införts på prov för att stärka demokratin på ”gräsrotsnivå”. Partiapparaten hade bantats till hälften. Bland annat genom att man hade övergivit den strikta knytningen mellan partiinstanser och motsvarande kommunala/statliga instanser, som hade medfört dubbelarbete i parti och förvaltning.

Den 10-14 oktober 1991 hölls så den fjärde partikongressen under parollen *Rädda fosterlandet, revolutionen och socialismen*. 1800 representanter för de 610.000 dåvarande partimedlemmarna samlades i Santiago de Cuba. Denna kongress skilde sig från tidigare kongresser genom att den var extra livlig med mycket öppen diskussion och debatt.

Vikten av ett större aktivt folkligt deltagande i politiken betonades som förutsättning för att klara krisen. Korrigeringsprocessen, som startades i april 1986, beskrivs i kongressbeslutet som en revolution i sig. Processen blev en omvälvning som gav nytt liv åt de ideologiska och mänskliga värderingar

som den kubanska socialismen vilar på. Tack vare korrigeringsprocessen har det blivit möjligt att göra upp med stelbent byråkrati, med fixering vid investeringar i jätteformat, med resursslöseri och importtänkande.

Kubanerna hade också lyckats blåsa nytt liv i frivilligarbetet, t.ex. mikrobrigaderna, både som en form av politiskt medvetandegörande och som viktig produktionsfaktor. Eftersatta löntagargrupper, t.ex. lantarbetare, har givits högre status och bättre villkor. Dessutom hade flykten från bergstrakterna in mot städerna nästan upphört genom att levnadsvillkoren där hade förbättrats. Det ansågs också vara tack vare korrigeringsprocessen som utvecklingen tagit en sådan svindlande fart inom vetenskapen, särskilt bioteknik och läkemedel.

Kongressen förde även fram en rad förslag till ytterligare fördjupning av demokratin, framför allt förslaget att delegaterna till Nationalförsamlingen och provinsförsamlingarna skulle utses av medborgarna i direkta val. Vidare föreslogs att ansvaret för att föra fram kandidater i valen till provins- och Nationalförsamling ska vila på de olika folkrörelserna. I vilken mån de borde få mer partiliknande roller diskuterades mycket. Kongressen menade också att ledamöterna i Nationalförsamlingen borde få större makt och inflytande, och en fastare förankring i sina respektive kommuner.

Kongressen konstaterade att detta system med fria och hemliga val i kommuner, provinser och rike, är en utvecklingsbar form för demokrati, men det måste förbättras och demokratin fördjupas. Ansatser till byråkratisering har funnits, och reglerna för de olika nivåernas och folkmaktsledamöternas befogenheter är otydliga. Det drabbar särskilt samarbetet med centrala myndigheter och de enskilda folkmaktsledamöternas möjligheter att utträta sitt arbete.

Så som kommunförsamlingarna kommit att arbeta, löd de olika fackutskotten under församlingen som sådan och samtidigt under församlingens arbetsutskott, som hade fått en dominerande ställning. I praktiken hade alltså församlingen underordnat sig arbetsutskottet och inte tvärtom, som det ursprungligen varit tänkt. Det hade också blivit så att tjänstemännen i förvaltningarna på lokalplanet begränsat församlingens roll som folkets företrädare. Allt detta måste rättas till.

Dessutom föreslog kongressen en lång rad förbättringar som skulle stärka folkmaktsledamöternas ställning på basplanet och kommunförsamlingens kontroll över de olika förvaltningsorganen.

Vad gäller Kubas ekonomiska situation slog kongressen fast att livsmedelsförsörjningen måste gå före allt annat. Så långt som möjligt skulle Kuba bli självförsörjande på livsmedel.

Partiets inre liv

Kongressen valde en ny centralkommitté med 225 medlemmar, varav hälften nya. Politbyrån förnyades och utökades till 25 medlemmar, också där hälften nya.

Kongressen beslöt om förändringar som skulle uppmuntra kommunisterna att gå i spetsen för att mobilisera folket att klara av specialperiodens svårigheter.

Traditionen att nya partimedlemmar skulle föreslås på gräsrotsnivå av arbetskamraterna på arbetsplatserna underströks. De kamrater som arbetskamraterna på särskilda möten på arbetsplatserna för fram som exemplariska arbetare, som de har största förtroende för, och som vill bli medlemmar i kommunistpartiet, de kamraterna står främst bland dem som partiet ska välja in.

Det slogs fast – efter en debatt med många argument för och emot – att religiös tro inte får utgöra något hinder för partimedlemskap. Det hade det varit tidigare, bland annat med hänvisning till den katolska kyrkans öppna ställningstagande för kontrarevolutionen under 60-talet.

Detta beslut, som innebär en breddning av partiets bas, har inte enbart betydelse för de kristna troende utan framförallt för dem som utövar afrikanska religioner, santería etc. Sådana religioner har stor utbredning bland afrokubaner, som ofta har en arbetar- och lantarbetarbakgrund.

Kongressen underströk vikten av en strikt tillämpning av principen om att folkmaktsorganen, de olika förvaltningsorganen och folkrörelserna skall verka med full självständighet i förhållande till partiet. Partiets prestige skall enbart baseras på medlemmarna, som måste föregå med gott exempel i alla sammanhang.

Erfarenheterna av korrigeringsprocessen tog kongressen särskilt fasta på. Centralkommittén gavs i uppdrag att, med utgångspunkt från resolutioner antagna av kongressen, omforma partiprogrammet och stadgarna. Programmet skall stimulera den skaparkraft som finns inom landet och göra upp med alla former av dogmatism, liberalism och ”låt gå-attityder”. Samhällsvetenskap, forskning och tvärvetenskapliga studier ska spela en viktig roll.

Kongressen betonade Kubas egna erfarenheter av flera seklers kamp. Partiets vägledande ideologi formulerades som en sammansmältning av José Martí's nationalistiska anti-imperialistiska humanitära tänkande och marxismen-leninismens idéer, som visar på socialismen som en historisk nödvändighet; enda vägen bort från underutveckling och neokolonialt herravälde. Kongressen påpekade att partiet måste gå i spetsen för att stimulera ett allt större folkligt engagemang i beslutsfattandet där folkrörelserna har en så viktig roll. Det handlar om att den socialistiska demokratin skall fördjupas.

Partiets femte kongress 1997

Enhet, Demokrati och Mänskliga Rättigheter

Inför den femte partikongressen 1997 gav partiet ut ett kongressdokument som – som vanligt – diskuterades runt om på alla arbetsplatser, skolor och bostadskvarter i landet. *Partiet för Enhet, Demokrati och Mänskliga Rättigheter* kallades dokumentet och ägnade stort utrymme åt att analysera USA:s fientliga politik mot Kuba, historiskt och i dagsläget. USA:s avsikt beskrivs vara att ”att utrota den kubanska nationen och förslava dess folk”. Detta är ett fruktansvärt hot mot det kubanska folket vars möjlighet till självständighet finns i försvaret av det socialistiska samhällsprojektet.

Dokumentet beskriver de historiska sociala och ekonomiska landvinningar det kubanska folket gjort sedan 1959, och som gjort Kuba till ett lysande undantag i Tredje Världen. Men med 90-talets ekonomiska kris har läget förändrats och de materiella svårigheterna överskuggar allt. Önskade sociala skillnader och lagöverträdelser har uppstått och undergräver samhällsmoralen. För att komma åt detta måste kubanerna, enligt partidokumentet, konsekvent bekämpa slöseri, byråkrati, släpphänthet, försvinnning av råvaror och utrustning samt korruption.

I dokumentet beskrivs den kubanska erfarenheten av flerpartisystem med ord som politikerfiffel, korruption och demagogiska vallöften som aldrig uppfylldes. Kubanernas erfarenhet var att flerpartisystemet användes för att splittra folket. Nödvändigheten av enhet betonades. *Sålunda har ur vår egen historia vuxit fram lärdomen att bara ett enigt folk kan uppnå målen för sin kamp.* Dokumentet diskuterar också utförligt uppbyggnaden av de demokratiska institutionerna på Kuba, med de förtjänster och brister som alla mänskliga verk har. Vidare diskuteras systemets förmåga att *rätta till misstag, övervinna hinder och finna nya vägar* tack vare den omfattande folkliga delaktigheten i beslutsfattandet och samhällets skötsel. *Inte ens under de mest kritiska situationerna under 90-talets djupa kris har vi gjort avkall på det bredaste och mest beslutsamma demokratiska tillväggångssättet.*

Dokumentet konstaterar: *Med revolutionen upphörde de uppenbara, massiva och systematiska brotten mot de mänskliga rättigheterna på Kuba.* Sedan 1959 har ingen torterats och ingen försvunnit. Inga arbetare har förtryckts, inga bönder har utplundrats och avhysts. Kubanerna kan känna sig stolta över sina landvinningar när det gäller de mänskliga rättigheterna. Som exempel nämner dokumentet den nioåriga skolgången för alla barn,

den höga andelen lärare och läkare på Kuba. På Kuba finns inga gatubarn. Alla barnen på Kuba har gratis läkarvård och går i skola. Framgångarna när det gäller anställningstrygghet och social trygghet samt omsorgen om de gamla och de handikappade är andra exempel på hur de mänskliga rättigheterna respekteras på Kuba. Viktiga är också kampen mot rasdiskriminering och för jämställdhet mellan kvinnor och män.

* * * * *

1999 hade det kubanska kommunistpartiet 882.000 medlemmar, av vilka över 300.000 hade blivit invalda under de senaste svåra åren och efter Sovjetunionens sammanbrott. Partiet har officiella relationer med 357 partier och politiska organisationer i världen, och kontakter med ytterligare 242. Där ingår kommunistiska, socialistiska och andra vänsterpartier, progressiva kristna organisationer, nationella befrielseörelser, kristdemokrater, miljörelser, etniska organisationer, liberala och centerpartier m.fl. Kubas kommunistparti har sedan starten deltagit i Forum São Paulo, där 115 partier åt vänster i Latinamerika och Karibien ingår. Partiet är också medlem i Latinamerikas och Karibiens Politiska Partiers Ständiga Konferens.

Kommunistiska ungdomsförbundet

Kubas Kommunistiska Ungdomsförbund – Unión de Jóvenes Comunistas – UJC, har inte bara till uppgift att skola nya medlemmar till kommunistpartiet, utan också att ta till vara alla kubanska ungdomars intressen. Därför har UJC en mycket bred och utåtriktad verksamhet i hela landet. Det var ungdomsförbundet och dess medlemmar som gick i spetsen för kampanjen som krävde att USA skulle släppa 6-årige Elián González så att han kunde komma hem till sin familj på Kuba. Den kampanjen var en nytändning för många ungdomars engagemang och födde mängder med nya ungdomsledare.

UJC organiserar frivilligt arbete i jordbruket, seminarier om ekologiska frågor, sexualupplysning, etiska problem, vetenskaplig forskning och om religion. UJC driver också egna restauranger, disko-tek och campingplatser och ordnar musikgalor och andra rekreativa aktiviteter för alla ungdomar.

1987 startade UJC ungdomsklubben *Joven Club*, som nu har tiotals datorklubbar runtom på Kuba. Syftet är att göra datorn och Internet tillgänglig för ungdomen och erbjuda kurser till alla intresserade. På Kuba pratar man om att komma på toppnivå när det gäller datateknik och programmering.

Mer än 500.000 ungdomar är organiserade i ungdomsförbundet UJC. UJC har relationer med 218 organisationer runtom i världen, samt med 14 internationella organisationer. På den senaste världsungdomsfestivalen, som hölls år 2001 i Algeriet, var den kubanska delegationen den största, med 750 ungdomar. I delegationen ingick 223 representanter för de tusentals ungdomar från andra länder i världen som studerade på Kuba.

Ungdomsförbundet UJC organiserar många manifestationer med tal och musik från den anti-imperialistiska tribunen José Martí i Havanna. Tribunen står mitt emot USA:s intressekontor, den byggnad som syns bakom scenen. Bilden visar en stor solidaritetsmanifestation i november 2000. Bland deltagarna finns tusentals besökare från olika länder i samband med det Andra Världssolidaritetsmötet med Kuba.